

A. Masliukivska, PhD Student, Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE CHARACTERISTICS OF THE DAIRY MARKET OF UKRAINE IN TERMS OF THE MARKETING APPROACH

The paper studies the structure and the dynamics of the dairy market of Ukraine in terms of marketing. The study exposes the key players of the market, the level of competition between them and the target segments of the consumers.

Keywords: dairy market, dairy industry, target segments of the consumers, structure and dynamics of the dairy market.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014; 161: 78-81

УДК 330.322:330.341

JEL O 17

I. Прилуцька, асп., асист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ВЗАЄМОДІЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті досліджено взаємодію інституційного середовища та інноваційного підприємництва в Україні, визначено чинники, які впливають на його розвиток та виокремлено найбільш впливові інститути на розвиток інноваційного підприємництва в Україні.

Ключові слова: інституційне середовище, інноваційне підприємництво, інституціоналізація, інноваційна сфера.

Постановка проблеми. Реалізація одного зі стратегічних пріоритетів розвитку України – інтеграція в Європейський Союз – не може здійснюватись без сприйняття загальноєвропейських цінностей та критеріїв економічного і суспільного прогресу. З цієї причини виникає потреба у формуванні нового підходу до визначення цілей та факторів економічного розвитку, що передусім полягає в переоцінці місця і ролі інноваційної сфери в економічних і соціальних процесах, переходу до інноваційного типу розвитку економіки, зміщення інновацій у центр соціально-економічної системи.

Інституціоналізація інноваційної сфери означає трансформацію намірів суб'єктів господарювання створити сприятливе середовище для інновацій у вигляді впровадження відповідних правил та норм за допомогою механізмів економіко-правової регулюючої діяльності органів влади. Недосконале інституціональне забезпечення інноваційної діяльності в Україні обумовлене слабкістю формальних інститутів (права власності, захист інтелектуальної власності, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна озброєність, рівень вищої та професійної освіти, незалежність судової влади, державні та суспільні установи), недосконалістю неформальних інститутів (довіра суспільства до влади, рівень громадської культури, наявність людського капіталу) та наявністю інституційних пасток (влада-власність, корупція, тінізація економіки). Часто в економічних системах розвинутих країн формальні інститути виступають юридичним оформленням спонтанно діючих неформальних правил (норм) – у цьому випадку економічна система є більш стійкою та прогресуючою [1, с. 330].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням впровадження інновацій та виведення їх на ринок присвячено праці багатьох учених, зокрема, потрібно відзначити внесок у розробку проблем інноваційного розвитку та ролі в ньому підприємництва Й. Шумпетера [2, с. 122]. Значна увага теоретичним і методологічним засадам державного регулювання інноваційної діяльності приділяється у роботах таких зарубіжних дослідників, як: С. Валдайцев, Б. Верспаген, П. Друкер, К. Ерроу, П. Завлін, Н. Іванова, Д. Кокурін, Б. Лундвел, Е. Менсфілд, К. Оппенлендер, Б. Санто, Дж. Стігліц, Б. Твісс та ін. Серед доробку вітчизняних учених у да-

ному напрямі слід виділити роботи Ю. Бажала, В. Базиловича, З. Варналія, В. Гейця, Н. Гончарової, І. Єгорова, Я. Жаліла, О. Жилінської, В. Зянька, М. Крупки, О. Лапко, Б. Маліцького, В. Осецького, І. Павленка, Н. Рудь, А. Соколовської, В. Семиноженка, В. Сизоненка, В. Соловйова, Д. Черваньова, А. Чухна, Д. Чеберкуса та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Досвід та рекомендації зарубіжних та вітчизняних вчених є беззаперечним, однак недостатньо з'ясованими є питання складових інституційного середовища інноваційного підприємництва та їх взаємодії один з одним.

Формулювання завдань та цілей статті. Метою статті є дослідження взаємодії інституційного середовища та інноваційного підприємництва в Україні, чинників, які впливають на його розвиток та виокремлення найбільш впливових інститутів на розвиток інноваційного підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційне підприємництво є найважливішою складовою національної інноваційної системи, його головним завданням є перетворення інтелектуального продукту-новації на інновацію, що має ринковий потенціал, виступає чинником ефективності та конкурентоспроможності національної економіки. Однак для його ефективного розвитку є необхідним досконале функціонування всіх суб'єктів інституційного середовища, в якому воно перебуває, а також налагоджена взаємодія одного з іншим.

Взаємодію інноваційного підприємництва та інституційного середовища пропонуємо розглядати через призму визначення внутрішнього і зовнішнього середовища інноваційного підприємства та чинників, які впливають на його розвиток. Цей взаємозв'язок схематично зображений на рис. 1. Взаємодію зовнішнього середовища і бізнес-системи інноваційного підприємства можна розглядати як сукупність неперервних впливів з боку підсистем і елементів зовнішнього середовища (суб'єктів ринкових відносин, сировинних, товарних і фінансових ринків та інших механізмів, політичної ситуації тощо) і цілеспрямованого керівного впливу на підприємство з боку держави та її органів за допомогою законодавчого забезпечення, норм, правил, порядків, обов'язкових для виконання [3, с. 150].

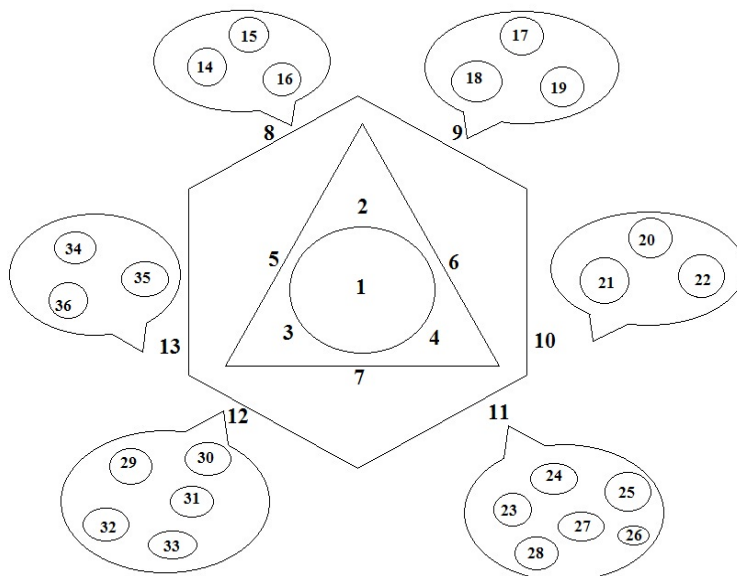

Рис. 1. Схематичне зображення взаємодії інноваційного підприємництва та інституційного середовища*

* Джерело: розроблено автором

Не можна стверджувати, що вплив на розвиток інноваційного підприємництва йде лише з боку інститутів, адже інноваційне підприємство зі зростанням ступеня свого розвитку, слід розглядати як фактор забезпечення розвитку вищих технологічних укладів, а отже, як фактор сприяння науково-технічному прогресу, який змінює масштабність та впливовість окремих інститутів. Тому відбувається тісна взаємодія інноваційного під-

приємництва з іншими інститутами, яка полягає у створенні інститутами сприятливих умов для суб'єктів інноваційного підприємництва та, у разі їх успіху, локалізації інноваційної квазіренти в межах національної економіки, а отже, і рушійної сили економічного зростання країни. У табл. 1 наведено трактування різних показників взаємодії інноваційного підприємництва та інституційного середовища.

Таблиця 1. Трактування показників взаємодії інноваційного підприємництва та інституційного середовища*

№	Показник	Трактування
1	Інноваційне підприємство	– визнається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційні продукти і (або) інноваційна продукція. Може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо
2	Цілі Завдання Структура	– це певні плани, стратегія підприємства, яка розробляється самим підприємством на майбутнє. Цілі підприємства можуть передбачати розробку планів скорочення витрат на виробництво продукції, підвищення рентабельності підприємства, створення нової та якісної продукції, контролю та розширення ринку збуту своєї продукції; – це сукупність складених та сформульованих планів підприємства, які підприємство бажає виконати у певний термін; – це логічні взаємовідносини рівнів управління та функціональних областей, побудовані у формі, яка дає змогу ефективно досягати цілей організації
3	Персонал	– це сукупність усіх працівників підприємства, які беруть участь у процесі виробництва
4	Технологія	– це сукупність засобів та предметів виробництва, які підприємство використовує для у процесі своєї діяльності
5	Постачальники	– будь-яка юридична особа (організація, підприємство, установа) або фізична особа, що постачають товари або надають послуги замовникам. Постачальник здійснює підприємницьку діяльність відповідно до умов укладеного договору поставки, який є одним із видів договору купівлі-продажу. У відповідності з договором поставки постачальник зобов'язується передати в обумовлений термін вироблені чи придбані ним товари покупцю для використання у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням
6	Конкуренти	– підприємства, які виробляють таку саму або аналогічну продукцію, що й обрана фірма, і реалізують її на цільових ринках цього підприємства
7	Споживачі	– фізичні або юридичні особи, які споживають продукцію фірми. Вони можуть бути потенційними (здатними купити певний товар) або безпосередніми (бажають і мають змогу придбати певний товар)
8	Політично-правові чинники	– впливають на політичні погляди та поділяють людей на окремі політичні групи, знаходять відбиття в діяльності та прийнятті рішень місцевими органами влади й уряду
9	Науково-технологічні чинники	– пов'язані з розвитком техніки, обладнання, інструментів, процесів обробки та виготовлення продуктів, матеріалів і технологій, а також know-how
10	Інноваційні чинники	– пов'язані із формуванням та забезпеченням комерціалізації нововведення
11	Економічні чинники	– пов'язані з обігом грошей, товарів, інформації та енергії
12	Соціально-демографічні чинники	– впливають на рівень і тривалість життя людей, а також формують їхню ціннісну орієнтацію
13	Чинники культури та ментальності	– чинники, які визначають неформальні правила поведінки для окремого соціуму

* Джерело: розроблено автором на основі [4; 5]

Проте сучасна українська економіка характеризується низьким рівнем інтеграції. На практиці зворотні зв'язки між суб'єктами інноваційної діяльності та інститутами носять несистематичний, часто формальний характер, переважає роз'єднаність між реальним і банківським секторами економіки, між добувним і переробним комплексами промисловості, між наукою і виробництвом.

Подолання дезінтеграції між інноваційним підприємництвом та окремими інститутами, відновлення його цілісності, включення в нього дієвих елементів інноваційної інфраструктури, які сприяють перетворенню результатів наукових досліджень і розробок в інновації, – у цьому полягає центральне завдання державної політики, орієнтованої на конкурентоспроможність національної економіки. Реалізація інноваційного напрямку структурної перебудови економіки неможлива без удосконалення діючих форм інтеграції та впровадження нових перспективних варіантів співробітництва науки, освіти і виробництва.

Такі інститути як наукові і технологічні парки, кластери, науково-виробничі об'єднання, навчально-науково-інноваційні комплекси, спільні науково-навчальні комплекси, університети нового типу – дослідницькі, академічні, інноваційні, підприємницькі мають значний потенціал громадських змін, що особливо важливо для України, частка якої на світовому ринку інновацій, який оцінюється у 2,5–3 трлн дол. США, складає всього 0,05–0,1%. Тому проблема посилення взаємозв'язків між учасниками інноваційного процесу, розвитку традиційних і впровадження нових для України форм їх інтеграції є вельми актуальною.

Необхідність у забезпеченні сталого економічного розвитку, правового захисту, фізичної безпеки та інших умов стабільного функціонування стає передумовою взаємодії держави та інноваційного підприємництва. Інноваційне підприємництво і держава є інститутами суспільства, вони постійно взаємодіють, а також впливають і, у свою чергу, підпадають під вплив інших інститутів суспільства. Інші інститути суспільства також здатні впливати на інноваційне підприємництво, як безпосередньо, так і опосередковано – через державу. З усіх інститутів суспільства держава має найбільший вплив на інноваційне підприємництво, взаємовідносини між державою та інноваційним підприємництвом є комплексними і динамічними, змінюються в часі. Через динамічність суспільства взаємовідносини між інноваційним підприємництвом і державою постійно знаходяться у стані зміни, унаслідок чого іноді важко провести межу між публічним (суспільним) і приватним секторами. Складні взаємовідносини між інноваційним підприємництвом і державою мають значний вплив на розвиток

економіки і громадського життя. Взаємовідносини держави і підприємництва можуть варіювати від співробітництва до конкуренції, від партнерства до антагонізму. У цих відносинах кожна зі сторін маючи значний вплив все-таки має істотну потребу в іншій (для відносин між державою та інноваційним підприємництвом характерним є стан взаємозалежності, що обумовлено потребою однієї сторони в іншій). Держава має потребу в інноваційному підприємстві, оскільки їй необхідна ринкова система, матеріальні ресурси, послуги і товари, що виробляються нею, фінансова підтримка державних програм тощо. У свою чергу, інноваційне підприємство має потребу в державі, оскільки йому необхідне законодавство, що формулює правила економічної діяльності, її безпеки, захисту і стабільності, а також функціонування монетарної системи, стабільної економічної і соціальної інфраструктури. Інноваційне підприємство покладається на конституційний захист і державну підтримку як основного інституту суспільства, що забезпечує одержання прибутку, зайнятість населення і підвищення його життєвого рівня. Результатом таких взаємовідносин є "змішана" економіка, у якій суспільний і приватний сектори різноманітно взаємодіють [6, с. 124].

Державні органи на різних рівнях впливають на підприємницьку діяльність, тому результати її здійснення залежать від держави. Держава встановлює "правила гри" на ринку, у межах якої суб'єкти інноваційного підприємництва мають певну свободу. Типові "правила гри" стосуються конкурентної поведінки, управлінських, трудових відносин, цінних паперів, реклами, об'єднань підприємців. Ці правила закріплені в низці законів України: "Про захист економічної конкуренції", "Про цінні папери і фондову біржу", "Про державне регулювання ринку цінних паперів", "Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг", "Про рекламу" тощо. Ці правила розрізняються за ступенем обмеження підприємництва, але всі вони спрямовані на встановлення певних обмежень у діяльності підприємств. Держава здійснює різні форми впливу на суб'єктів підприємницької діяльності, від оподаткування до ціноутворення. Державне регулювання створює те середовище, у якому діють підприємці, забезпечуючи захист права власності, виконання договірних зобов'язань тощо, що є істотним для діяльності підприємств [7].

Серед зазначених у табл. 2 інститутів визначимо декілька найбільш впливових для подальшого їх аналізу та розробки пропозицій щодо впровадження організаційних заходів посилення їх взаємодії з інноваційним підприємництвом.

Таблиця 2. Визначення найбільш впливового інституту на розвиток інноваційного підприємництва*

№ (п.н.)	Інститут	Анкета №1	Анкета №2	Анкета №3	Анкета №4	Анкета №5	Вага	Е
1 (14)	Держава	8	10	9	10	10	0,05	2,35
2 (15)	Законодавство	9	8	9	8	8	0,05	2,1
3 (16)	Державно-приватне партнерство	5	4	6	7	7	0,05	1,45
4 (17)	Інтернет	4	3	3	5	4	0,05	0,95
5 (18)	Трансфер технологій	7	8	7	6	6	0,05	1,7
6 (19)	Інтелектуальна власність	4	6	8	7	7	0,05	1,6
7 (20)	Інноваційні кластери	6	9	10	9	8	0,05	2,1
8 (21)	Інноваційні посередники	5	6	7	8	9	0,05	1,75
9 (22)	Інноваційна інфраструктура	10	9	10	9	10	0,05	2,4
10 (23)	Ринкова інфраструктура	9	7	4	6	6	0,05	1,6
11 (24)	Інвестиційні посередники	10	10	8	10	9	0,05	2,35
12 (25)	Грошова система	7	7	6	5	5	0,05	1,5
13 (26)	Контрактні відносини	6	5	2	4	5	0,05	1,1
14 (27)	Трансакційні витрати	8	5	2	4	4	0,05	1,15
15 (28)	КВЕД	2	3	3	2	1	0,05	0,55
16 (29)	Соціальне партнерство	3	1	5	3	3	0,05	0,75
17 (30)	Соціально-відповідальний бізнес	3	4	5	3	3	0,05	0,9
18 (31)	Охорона здоров'я	2	2	4	2	2	0,05	0,6
19 (32)	Населення	1	2	1	1	2	0,05	0,35
20 (33)	Сім'я	1	1	1	1	1	0,05	0,25

* Джерело: розроблено автором

Визначення серед зазначених інститутів найбільш впливових на розвиток інноваційного підприємництва здійснювалося шляхом експертних оцінок підприємств у різних галузях економіки (а саме через опитування топ-менеджерів інноваційних підприємств у наступних галузях економіки: машинобудування; сільське господарство; харчова промисловість; енергетика; металургія) та за допомогою формули розрахунку показника коефіцієнту найвпливовішого інституту (E):

$$E = \sum_{i=1}^n w_i \times T_i, \quad (1)$$

де w_i – вага i -го показника; T_i – бальна оцінка i -го показника.

Отримані результати наведено в табл. 2. Оцінювання проводилось за 10-бальною шкалою, найвпливовішим інститутам, на думку експертів, надавався максимальний бал "10", відповідно найменш впливовому – "1". Після цього автором визначено інтегральний показник (E) для кожного інституту.

Висновки. За підрахунками, ми дійшли висновку, що такі інститути як держава, інноваційна інфраструктура та інвестиційні посередники отримали найвищі експертні оцінки, інтегральний показник кожного становив 2,35, 2,4 та 2,35 відповідно кожний. Тобто вони найбільше впливають на розвиток інноваційного підприємництва порівняно з іншими інститутами.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Сучасний період розвитку суспільства характеризується глобалізацією підприємництва, створенням міжнародних об'єднань підприємств, а також зростанням важливості передових технологій для економічного розвитку держав, унаслідок чого багато держав допомагають, спрямовують, регулюють і контролюють підприємство для досягнення технологічної переваги. Вільна та розвинута конкуренція на світовому ринку, глобалізація бізнесу і підвищення значимості інновацій підсилюють необхідність відносин співробітництва між державою і підприємством. Проте нині внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин забезпечення економічної безпеки обох рівнів є неузгодженим, а інколи навіть

антагоністично направленим. Зокрема, актуальним у цій площині залишається питання перегляду фіскальної політики держави. На фоні розвитку світової фінансової кризи, дефіциту оборотних коштів значний податковий тиск на підприємства призводить до скорочення виробництва і надходжень податкових відрахувань до бюджету, що, у свою чергу, ставить під загрозу економічну безпеку держави. Крім того непомірні податкові платежі зумовлюють встановлення керівництвом підприємств вищої пріоритетності в забезпеченні економічної безпеки над виконанням законодавства, що призводить, у свою чергу, до зростання корупційності, розвитку тіньової економіки і, як наслідок, – створює нові умови для економічно-правової нестабільності. Тож у подальшому необхідно запропонувати напрями вирішення зазначених проблем та здійснити спробу їх розв'язання [8].

Список використаних джерел

1. Ходжсон Д. Экономическая теория и институты: манифест современной институциональной экономической теории / Джеффри Ходжсон; [пер. с англ.]. – М.: Дело, 2003. – 460 с.
2. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер; [пер. с нем.]. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с.
3. Плещак В. Л. Інформаційні системи і технології на підприємствах / В. Л. Плещак, Т. Г. Затонацька. – К.: Знання, 2011. – 718 с.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України №40-IV від 04.06.2002 р. (із змінами та доповненнями станом на 10 вересня 2008 р.) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
5. Дикань Н. В. Менеджмент: навч. посіб. / Н. В. Дикань, І. І. Борисенко. – К.: Знання, 2008. – 389 с.
6. Господарське право України: навч. посіб. / [за заг. ред. проф. Н. О. Санахметовой]. – Х.: Одіссей, 2005. – 608 с.
7. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / [за ред. З. Ватаманюка]. – Львів: Новий Світ-2000, 2005. – 648 с.
8. Інноваційна політика: Європейський досвід і рекомендації для України [Електронний ресурс]. – К.: Фенікс, 2011. – Т. 3: Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант (проект від 19.10.2011 р.). – 76 с. – (Матеріали підготовлені в рамках проекту ЄС "Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні" EuropeAid/127694/C/SER/UA, 2009–2011). – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/3_UA.pdf.

Надійшла до редколегії 15.05.14

И. Прилуцкая, асп., ассист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ И ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

В статье исследовано взаимодействие институциональной среды и инновационного предпринимательства в Украине, определены факторы, которые влияют на его развитие и выделены наиболее влияющие институты на развитие инновационного предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: институциональная среда, инновационное предпринимательство, институционализация, инновационная сфера.

I. Prylutska, PhD Student, Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kiev

THE INTERACTION BETWEEN INSTITUTIONAL ENVIRONMENT AND INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE

The paper evaluates the interaction between institutional environment and innovative entrepreneurship in Ukraine. The factors which effect on its development are revealed. The study substantiates the most effective institutions on the development of the innovative entrepreneurship in Ukraine.

Keywords: institutional environment, innovative entrepreneurship, institutionalization, innovative sphere.